

Univerzita Karlova

Fakulta humanitních studií

Pracoviště historické sociologie

Posudek oponenta diplomové práce

Název diplomové práce: Trestání Romů v průběhu 20. století očima veřejných politik	
Název diplomové práce v anglickém jazyce: -	
Autor práce	Bc. Andrea Novotná
Název studijního oboru	Historická sociologie
Forma studia	kombinovaná
Vedoucí práce	PhDr. Martin Vávra, Ph.D.
Konzultant práce	viz vedoucí práce
Oponent práce	Mgr. Rostislav Gramskopf
Akademický rok	2020/2021

Hodnocení jednotlivých aspektů diplomové práce

Formální úroveň práce

Předložená práce splňuje všechny formální požadavky zpracování i obsahu diplomové práce na UK FHS. Diplomantka zpracováním práce prokázala schopnost elaborace s pojmovým aparátem, citacemi, formální úpravou i uváděním poznámek pod čarou s náležitými odkazy správně provázanými s textem, včetně náležité paginace.

Používané jazykové prostředky odpovídají oboru práce a jsou vhodně zakomponovány ve vztahu k teoretickým rámcům, s jakými autorka pracovala (Bourdieu, Foucault, aj.). Na některých místech (s. 40 – 41) dle mého možná nesprávně personifikuje veřejné politiky, když zmiňuje jejich přístup k... Vhodnější by bylo konkretizovat, které nástroje veřejné politiky byly institucemi/aktéry tak či onak používány.

Práce ovšem jinak vykazuje dobrou úroveň jazykového zvládnutí na úrovni lexikální, morfologické i syntaktické. Překlepů je v práci minimum, což svědčí o autorčině pečlivosti a nejspíše i dobré korektuře textu a post.

Při psaní práce se diplomantka dopustila několika formálních chyb (např. záměna jména Hejdánek za Hajdánek – jde o Ladislava Hejdánka, profesora filosofie) či záměny koncovek slov na několika málo místech. Velmi oceňuji práci s citačním aparátem, který je podle mého zpracován pečlivě dle stávajících platných norem.

Abstrakt

Abstrakt koresponduje s obsahem práce a způsobem jejího zpracování. Dostatečně informuje o obsahu klíčových částí práce a o způsobech metodologického zpracování. Uvedená klíčová slova vystihují téma práce a její zaměření, což se také promítá do samotného názvu práce. Struktura abstraktu na dostatečné úrovni kopíruje stavbu práce.

Diplomová práce se snaží zmapovat, jakým způsobem veřejné politiky přistupovaly k Romům jako menšině obecně, na jakých informacích zakládaly svá rozhodnutí ohledně jejich trestání, jaká opatření navrhovaly k jejich převýchově a asimilaci a jakým způsobem byla veřejnost informována prostřednictvím dobového tisku a potažmo, jak tím bylo utvářeno veřejné mínění o této menšině.

Analytická část práce vychází z klíčových myšlenek významných sociologů, mezi které patří především Anthony Giddens, Erving Goffman, Pierre Bourdieu a Michel Foucault.

Odůvodnění a rešerše odborné literatury

Rešerše je logicky členěna a uvádí názory autorů vztahující se k tématu práce. V dílčích kapitolách definuje klíčové oblasti řešeného tématu včetně podrobnějšího rozpracování konceptu veřejných politik primárně dle Potůčka. Zde bych uvítal ovšem obsáhlejší komparaci politik a rozpracování dílčích nástrojů politik s uvedením konkrétních konceptů.

Diplomantka ovšem skrze práci s primárními zdroji a prameny prokazuje svou orientaci v oboru. Záběr a rozsah pramenů je dle mého více než dostatečný; v práci jsou uvedeny jak autentické dobové dokumenty, odkazy na dobové parlamentní rozpravy, zákony a nařízení platné pro konkrétní období, kterým se autorka podrobněji zabývá.

Velmi oceňuji rešerši provedených výzkumů, jejichž seznam je dle mého dostačující pro zmapování současného poznání. Zde bych ovšem uvítal, kdyby zdrojů, které mapují aktuální poznání v oboru bylo více a byly alespoň částečně komparovány, viz otázka pro obhajobu. Autorka poznání rozšiřuje i na poli práce s prameny z oblasti článků publikovaných v ČTK, dobovém tisku, ale i internetových zdrojích. V oblasti literatury jde o rozsah taktéž dostatečný pro diplomovou práci. Jsou zde uvedené i několikerozdroje cizojazyčné (jde o anglický jazyk). Autorka prostřednictvím výběru textů prokazuje i svou orientaci ve vědeckých databázích (zde především JSTOR). Všechny uvedené zdroje jsou v práci řádně odcitovány.

Velmi oceňuji výběr klíčových autorů, jejichž koncepty autorka ve své práci dobře využívá

(Bourdieuův koncept kapitálu, Foucaultovy práce jako teoretická východiska pro analýzu mocenských vztahů, práce Dijka a Fairclougha jako významnou metodologickou podporu diskurzivní analýzy a také Goffmanovy práce na poli stigmatu/labellingu a zvládnání identit.

Použité metody a logika struktury práce

Všechny formální a obsahové požadavky uvedené v kapitolách, dále členěných do teoretické, metodologické a analytické části, odpovídají požadavkům běžně kladeným na diplomovou práci. Čtenáři výrazně pomáhají v orientaci a jsou v dobrém logickém sledu.

Měl bych jen výtku k tomu, proč např. oblast veřejné politiky, která je pro práci tak zásadní, vlastně není také v teoretické části, kde mohla být důsledněji rozpracována. I přesto, že je veřejná politika konceptem pro práci dle mého stěžejním, je tomuto vymezení věnována pouhá jedna strana v části analytické (jde pouze o s. 40-41). Očekával bych zde případné uvedení některých konceptů politik. V práci najdeme zmínku jen o dvou autorech, jakkoliv jsou pro tuto oblast významní (Potůček, Cabada). Navíc bohužel ani jejich práce nejsou uváděné do případných souvislostí, provázaností, komparací, kritik, atd. Jsou zde jen poměrně stručné výčty některých znaků. Jako zásadní nedostatek pak bohužel hodnotím tendenci k jakési personifikaci veřejných politik, kdy dle autorky: „z předešlých definic a popisu procesů, které se k veřejné politice vážou, by se na první dojem mohlo zdát, že její úmysly jsou vždy čisté, společensky prospěšné a žádoucí. ... Nebo si snad veřejné politiky s touto oblastí nedokázali vůbec poradit a konaly nahodile“? (s. 40-41) (zde i pravopisná chyba - nedokázali).

Určené úkoly práce korespondují se stanoveným cílem práce, který je formulovaný obšírně s naznačenými dílčími cíli, konkrétně pak jde o zmapování zásadních období ještě před vznikem v Československa, ač je práce primárně postavena na období let 1918 – 2000 s důrazem po r. 1989 (jsou zde zmiňovány zákony Rakouska-Uherska).

Cílem empirické části práce bylo na základě analýzy dobových dokumentů (autorka jich předkládá poměrně dost) za použití diskurzivní analýzy nalézt odpověď na otázku, jak nástroje veřejné politiky přistupovaly ke kriminalitě a trestání Romů – konkrétně na jakých informacích zakládaly svá rozhodnutí ohledně trestání či jaká opatření navrhovaly k jejich tzv. převýchově nebo asimilaci (či spíše disciplinaci). Tato část práce se také soustředí na diskurzivní analýzu dobového tisku, který je použit jako zdroj k utváření veřejného mínění o Romech v jednotlivých zásadních etapách státu – **autorka zde upozorňuje, že jsou to právě média, které disponují symbolickou mocí (Bourdieu, Foucault), skrze kterou členové (aktéři) konstruuji realitu. Nejsem si ale jist, zda jde tedy spíše o konstrukci reality prostřednictvím aktérů nebo institucí – jaký je v tomto ohledu autorčin postoj? Sama historická sociologie mluví o dilematu aktér/struktura.**

Oceňuji autorčino zdůvodnění výběru metody analýzy dat, kdy porovnává přístupy obsahové analýzy s přínosem analýzy diskurzivní, která nevychází z předem definovaných kategorií. V této oblasti pro své argumenty vybírá relevantní zdroje (Hendl 2005, Miessler 2008, Foucault, např. 2002, s důrazem na koncept Fairclougha, 1989 a Dijka 1993), pomocí nichž odhaluje diskriminační techniky, které jsou v textech používané k legitimaci porušování (autorka píše o poškozování) lidských práv. Správně tento přístup autorka pojmenovává jako tzv. diskriminační diskurz (zmínka o tzv. ideologickém čtverci – my/oni, zdůrazni naše pozitiva – zdůrazni jejich negativa – zmírní naše negativa – zmírní jejich pozitiva). Autorka výborně reflektuje význam kritické diskurzivní analýzy, která bere do úvahy více sociální kontext a především historicky vzniklé nerovnosti. K interpretaci samotných dat autorka přistupuje v další části, tj. v části analytické. Poměrně zevrubnou, ale dobře přehlednou interpretaci analyzovaných dat autorka

píše v samotném závěru. Dle mého jde o vhodně zvolený přístup, který dobře rámuje koncepci práce.

Zpracování tématu, zdroje a interpretace získaných poznatků

Jak již bylo avizováno, zkoumaným obdobím diplomové práce je 20. století, jehož jednotlivé části jsou v empirické části rozděleny do jednotlivých podkapitol. Práce se postupně věnuje období Rakouska-Uherska, období vzniku Československa a první republiky, období Protektorátu Čechy a Morava (1938 – 1945), období komunistické éry 1945 – 1989 (poválečné období, 50. léta, 60. léta, období normalizace a konec 80. let) a období po pádu komunismu 1989 – 2000 (porevoluční období, období po rozpadu Československa až do roku 2000). Pro tuto práci byly zásadně používány především dobové prameny práva (zákony a vládní nařízení, uvedené též jako kopie v přílohách práce), parlamentní rozpravy a také vědecké výzkumy a další expertní texty. Autorka vhodně využívá taktéž primární zdroje. Jde především o texty první republiky (Československá repulika – pražský deník 1919-32), Národní listy (1861-1941), Venkov (1906-1945), z období Protektorátu pak Lidové noviny (založeny 1893, vycházející dodnes), Polední list (1929-45), již zmiňovaný Venkov. Z období let 1945 – 1989 jde o zdroj v podobě Činu – listu české soc.-dem. Strany pro osvobozené části Moravy), Lidové demokraci (1945-94), Národní osvobození (1924 – 1939) jako tzv. „velký popularizátor politiky hradu prezidenta TGM, který v něm sám anonymně publikoval. Autorka zde také využívá Rudé právo (1920-1990) než bylo transformováno do deníku Právo – tedy do doby, kdy se stále jednalo o ústřední tiskový orgán KSČM a hrálo tak významnou roli v propagandistické strategii režimu. Dále jde o sborník národní bezpečnosti (1948 – 1951) a Svobodné slovo (1945-1996) jako hlavní periodikum v Československu. Z posledního zkoumaného období se jedná o využití článků z databanky ČTK. **U uváděných expertních textů vlastně nevím, podle jakého klíče tyto texty byly vybírány – jedná se spíše o jakýsi náhodný výběr nebo tím autorka sleduje nějakou myšlenku?** (výčet textů je uveden v práci na s. 39). Autorka také pro svou práci volí zdroje sekundární, např. se jedná především o práce autorů Burleigha [2010], Homoláče [1998] (A ta černá kronika!), Nečase [1997, 1999, 2002, 2005], Soukupa [2013], Sulitky [1999], Víška [1999], Zapletalová [2012], a dalších.

Za velký přínos práce považuji autorčinu schopnost syntézy získaných dat, kterou velmi přehledně zpracovala v analytické části textu. Samotné pojednání o výsledcích zjištění je uvedeno v samotném závěru práce.

Odborný a společenský přínos

Práce se zabývá aktuálním a stále živým tématem, kde i podle posledních zjištění různých výzkumů (viz např. výzkum České společnosti po 30 letech) je postoj k Romům tzv. štěpící linií mezi občany ČR. Domnívám se, že dílčí zjištění vycházejících z uváděných pramenů mohou vhodně doplňovat současné poznání, které je dnes dobře zmapováno i v sekundární literatuře, se kterou autorka také pracovala. V oblasti společenského přínosu může práce přinést tolik kýženou reflexivitu sociálně-historických zkušeností, která se při zdařilé implementaci do veřejných politik může promítnout např. v oslabení tzv. dělících linií, kterých naše společnost má stále mnoho.

Práci klasifikuji stupněm: Výborně až velmi dobře (dle průběhu obhajoby)

Slovní zdůvodnění navrhovaného klasifikačního stupně:

Navržené hodnocení práce reflektuje hloubku i rozsah zpracování. Stupeň klasifikace jsem stanovil na základě výše uvedených drobných výtek i reflexí po seznámení se s postupem metodologického zpracování pramenů a následné analytice a závěru.

Práci proto doporučuji / nedoporučuji k obhajobě

Otázky či připomínky k obhajobě práce:

- 1. Uved'te aktuální české nebo zahraniční práce, které mapují oblast Vašeho bádání a pokuste se uvést, v čem by Vaše poznatky mohly být přínosné. Narazila jste např. během svého bádání na něco, co pro Vás bylo věcně zcela nové/překvapivé?**
- 2. Jaká doporučení byste pro současné oblasti veřejné politiky na základě Vašich zjištění určila jako prioritní? Jak se podle Vás současné veřejné politiky vypořádávají s „identitou Roma“ např. ve školství ve vztahu ke zmiňovaným kapitálům? Může pohled historické sociologie politikám/politikům/aktérům něco nabídnout?**
- 3. Mohu se mýlit, ale něco mi říká, že výběr sociologů pro Vaše teoretické ukotvení, nebude náhodný. Zdůvodníte nám, prosím, proč jste volila právě tyto (Giddens, Goffman, Bourdieu a Foucault, a vlastně i např. Fairclough) bez ohledu na jejich dílčí koncepty? Mají nějaký obecnější vztah k veřejným politikám nebo dokonce k jakési „legitimizaci občanské sociologie“? V čem pro Vás spočíval klíč pro výběr uvedených autorů?**

V Praze dne 7. 9. 2021

Místo a datum vypracování posudku

Podpis oponenta práce